

Nyomárkay István
(1937–2020)

Nyomárkay István szlavista nyelvész, professor emeritus, a Magyar Tudományos Akadémia rendes, a Horvát Tudományos és Művészeti Akadémia levelező tagja, az MTA Modern Filológiai Társaságának elnöke, az ELTE Bölcsészettudományi Karának régi munkatársa ez év augusztus 5-én elhunyt. Számátalan tudományos szervezetben és intézményben töltött be tisztséget, illetve volt tag, ezek közül csak a legfontosabbak megemlítésére van helyünk: az Osztrák Tudományos Akadémia Balkanisztikai Bizottságának tagja, a Magyar Nyelvtudományi Társaság választmányi tagja, később alelnöke, az MTA több bizottságának, legutóbb a Nyelvtudományi Bizottságának tagja, az ELTE BTK Trefort-kert Alapítványának kuratóriumi tagja.

Húsz éven keresztül a *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae* főszerkesztője volt, 2009-től az MTA Modern Filológiai Társasága *Filológia.hu* online folyóiratának főszerkesztője, a szombathelyi *Studia Slavia Savariensia* című folyóirat szerkesztőbizottságának tagja.

Az ELTE BTK Szláv Filológiai Tanszékének és Szláv és Balti Filológiai Intézetének hosszú éveken át a vezetője. A Bölcsészettudományi Karon a Kari Gazdasági Bizottságnak, a Kari Habilitációs Bizottságnak az elnöke volt. A Szlavisztikai Doktori Iskola alapító tagja, a Nyelvtudományi Doktori Iskola, majd a Szláv Nyelvtudományi Doktori Program vezetője és a Kari Doktori Tanács tagja volt. 2000-től 2003-ig a Bölcsészkar általános és külügyi dékánhelyettesének feladatát látta el.

Nyomárkay tanár úr egyetemi pályája előtt (1961–1973 között) középiskolai tanár volt, majd egy-egy évet magyar lektorként működött a leningrádi és (1973/1974) és a zágrábi egyetemen (1974/1975). 1975. szeptember 1-től elhunytáig az ELTE BTK munkatársa volt. Tudományos pályája és egyetemi előmenetele szépen fejlődött. 1964-ben (kis)doktori címet szerzett, 1979-ben kandidátusi fokozatot ért el, akadémiai doktori értekezését 1987-ben védte meg. Egyetemi pályáját adjunktusként kezdte, 1981-ban már docensi, 1989-ban egyetemi tanári kinevezést kapott.

Nyomárkay István kutatásainak középpontjában a nyelvi kölcsönhatások és kapcsolatok álltak, különös tekintettel a magyar–horvát és a magyar–szerb kontaktusokra. Kutatásait gyakran helyezte közép-európai környezetbe, amelyben komoly szerepet töltött be az osztrák–német kultúra és nyelv hatása is. 1979-ben megvédett és könyv alakban is megjelentetett (*Strane riječi u hrvatskosrpskom [srpskohrvatskom] jeziku. Problemi morfološke i sintaktičke adaptacije.*¹ Budapest, 1984) kandidátusi értekezése eredeti munka. A szerző nagy alapaossággal és sok adat segítségével nemcsak azt mutatja be, hogy a latin eredetű szavak közvetlen átvétele esetén milyen horvát végződéseket kapnak, hanem azt is, hogy más nyelvek (magyar, olasz, német, francia) közvetítése esetén hogyan alakul a végződésük. A mondattani illeszkedés során nagy figyelmet fordít a vizsgált szavak vonzatainak és új vonzatainak kialakulására a horvát nyelvben. Munkája összefoglaló jellegénél fogva újdonságnak számított akkoriban a kroatisztikában, addig ugyanis kisebb közlemények jelentek csak meg ebben a témakörben. De még Rudolf Filipović horvát anglista is kutatásainak csak az elején tartott. Kutatási eredményeit összegző, horvátországi szakmai körökben nagy elismeréssel övezett kötetében² sem vizsgálja a jövővényszavak mondattani beilleszkedését. Ennek kutatását könyvének utolsó fejezetében további feladatként említi meg. Nyomárkay tanár úr még számos kisebb közleményében foglalkozott

¹ 'Idegen szavak a horvátszerb (szerbhorvát) nyelvben. A morfológiai és mondattani illeszkedés problémái'.

² *Teorija jezika u kontaktu* ('A nyelvi kapcsolatok elmélete'). Zagreb, 1986.

a magyar nyelvnek a horvátra gyakorolt főleg lexikai hatásával. A magyar–szláv nyelvi és kulturális kapcsolatokkal foglalkozik két tanulmánygyűjteménye is (*Nyelveink múltja és jelene*. Budapest, 2004; *Szláv szomszédaink*. Budapest, 2013).

A nyelvi kapcsolatok területéhez tartozik még egy európai összehasonlításban is (akor) újnak számító terület, a tükörszavak kutatása. Nyomárkay tanár úr monográfiájában (*Ungarische Vorbilder der kroatischen Spracherneuerung*. Budapest, 1989) a 19. századi modern horvát civilizációs szókincs (oktatás, közigazgatás és jog, katonaság, vasút és posta) kialakulásának mintáit kutatja. Megállapításai szerint ezek sok esetben már meglévő magyar kifejezések fordításai, más esetekben mind magyar, mind német mintával lehet számolni. A szerző a tükörfordítások vizsgálatát a 19. századi horvát nyelvújítás keretébe helyezve végzi el.

Ezzel már egy másik területhez, a nyelvújításhoz, az ehhez kapcsolódó purizmushoz és főleg a nyelvtaníráshoz érkezünk el. Ezt a területet is tágabb, közép-európai összefüggéseiben vizsgálja, amelyben nagy szerep jut az osztrák–német hatásnak. Korábbi kutatásainak összefoglalását egy újabb kötete (*Anyanyelvi ébredés és hagyomány nálunk és szomszédainknál*. Budapest, 2002) nyújtja, amelyet további tanulmányok követtek.

Nyomárkay tanár úr nyelvtenírással is foglalkozott, amit két nyelvtenírkönyve bizonyít (*Sintaksa savremenog srpskohrvatskog [hrvatskosrpskog] jezika*. Budapest, 1983; *Gramatika hrvatskosrpskoga jezika*. Budapest, 1989).³

Nagy figyelmet fordított a gradistyei horvátok⁴ nyelvének tanulmányozására, az általa nagyon nagyra becsült mesterének, Hadrovics Lászlónak a nyomdokain haladva, aki szintén sokat foglalkozott ezzel a nyelvterülettel. Tevékenységét számos nyelvészeti tanulmány, nyelvtörténeti szótár (*Sprachhistorisches Wörterbuch des Burgenlandkroatischen*. Budapest/Eisenstadt, 1996), szövegek elemzése és kiadása fémjelzi.

Lexikográfiai érdeklődését több kroatisztikai témájú tanulmánya és e sorok szerzőjével közösen szerkesztett kötete (*Kis szláv lexikográfia*. Budapest, 2004) tanúsítja. Ezen kívül átdolgozta Hadrovics László szerbhorvát–magyar, magyar–szerbhorvát, kisszótárát, továbbá a *Mura menti horvát tájszótár* (Budapest, 2009) egyik munkatársa volt Đuro Blažeka és Rác Erika mellett.

Nyomárkay István munkásságának jelentős eredménye nyelvtörténete (*Rövid horvát és szerb nyelvtörténet*. Budapest, 2007), amely valószínűleg az ebben a témában írt első magyar nyelvű feldolgozás.

Sokrétű tudományos tevékenységéhez, amelyet csak nagyon röviden tudtam vázolni,⁵ más kisebb témák is tartoznak, mint a szociolingvisztika, fordítási problémák és még mások is. Mindebből látható, hogy sokoldalú, gazdag életműről beszélhetünk. Tizenegy saját könyvet jelentetett meg, összes publikációinak a száma az MTMT adatai alapján meghaladja a 280-at. Egyszer azt nyilatkozta, mintegy 15-20 évvel ezelőtt, hogy ha egy nap nem tud legkevesebb két órát tudománnyal foglalkozni, akkor nem érzi jól magát. Munkabírását mi sem jellemzi jobban, mint hogy ebben az évben is megjelent egy cikke abban a kötetben, amelynek ő volt az egyik szerkesztője.

³ 'A mai szerbhorvát (horvátszerb) nyelv mondattana'; 'A horvátszerb nyelv nyelvtana'.

⁴ A kisebb részben a mai Nyugat-Magyarországon, nagyobb részt a mai Ausztriában, az első világháború után Magyarországtól elszakított területen (Burgenland) élő horvát kisebbség neve (Gradišće a ném. Burgenland fordítása).

⁵ Nyomárkay tanár úr publikációs listája interneten elérhető a Magyar Tudományos Művek Tárában (mtmt), illetve 2014-ig bezárólag: Kálec-Simon Orsolya – Vig István 2016. Izabrana bibliografija kroatistike na Sveučilištu Eötvös Loránd u Budimpešti In: Lukács, István (ed.): *Od početaka do danas. 120 godina kroatistike u Budimpešti*. Budapest, 437–49.

Itthoni oktatói munkája mellett éveken keresztül a zágrábi egyetem hungarológia szakán magyar nyelvészetet is tanított, Münsterben és Sassariiban vendégtanárként oktatott, előadásokat tartott horvát, szerb, szlovén, osztrák és német egyetemeken.

Tudományos és oktatói munkájának elismeréseként több horvát és magyar kitüntetésben részesült.

Sok szakdolgozat, PhD-disszertáció témavezetője volt. Elhunytá több doktoranduszát megfosztja eddigi témavezetőjétől. Számos volt diákja egyetemi oktató lett Zágrábban, valamint több magyarországi egyetemen és főiskolán. Többen közülük azt a kutatási irányvonalat és módszert folytatják, amelyet Hadrovics László és az ő neve fémjelez.

E helyütt érdemes felidézni a magánember Nyomárkay tanár úr néhány jellemzőjét. Talpig úriember volt mindenben, mindig kifogástalanul viselkedett. A régi iskola tagjaként kezelt csókolt a hölgyeknek. Nemcsak elegánsan öltözködött, hanem ruháját viselni is tudta. Mindig jó kedélyű és derűs volt.

Szerette a komolyzenét és az operát, szívesen járt hangversenyre. Kedvenc énekese Dietrich Fischer-Dieskau volt, mindig nagy elismeréssel szólt róla zenéről folytatott beszélgetéseinkben. Egyébként képzett tenorhangja volt, egy alkalommal, valamikor a kilencvenes évek közepe táján valami oknál fogva kora délutánig bent maradt az egyetemen, és a titkárságon, miután zenére terelődött a szó, nagyon jól elénekelt egy áriát. Arra már sajnos nem emlékezem, hogy mit.

Bámulatos memóriája volt, rengeteg verset tudott kívülről. Bizonyosság erre, hogy amikor egyik kolléganőnk névnapját vagy születésnapját ünnepeltük, az alkalomhoz illő vers elmondásával köszöntötte az ünnepeltet. Rögtönzött, nem készülhetett előre, mert korábban elfelejtették az ünnepelés megrendezéséről tájékoztatni. Magyar irodalmi olvasottsága páratlan volt, saját bevallása szerint gyerekkorában elolvasta a Jókai-összest, Gárdonyit és Mikszáthot, de sok más író is.

Szobája ajtaja mindenki előtt nyitva állott. Mindenkinek szívesen segített, sok mindent el tudott a segítséget kérőknek intézni. „Kisiparban megoldjuk” – volt egyik szavajárása, amit mindig hamiskás mosoly kíséretében mondott. Nem volt olyan munkatársa, akit ne támogatott volna előmenetelében vagy bármi másban. Sokan lehetünk neki támogatásért hálásak.

Egy beszélgetésünk során valahogy szóba került a halál. Nem fél tőle, mondta. Hívó református volt, hite erőt és megnyugvást adott neki.

Személyisége, tanácsai, segítőkészsége hiányozni fog, emléke sokunkban megmarad.

Vig István

ny. egyetemi tanár

Eötvös Loránd Tudományegyetem